

Læreropfattelser og praksis

i relation til de nationale test i dansk/læsning

Med de nationale test i dansk/læsning er måling af elevernes dygtighedsniveau blevet en opgave for klassens dansk lærer. Denne opgave består ikke kun i at gennemføre testen, men også i at formidle testresultater til forældre og elever, og der forventes desuden, at den enkelte elevs testresultat anvendes som udgangspunkt for pædagogisk tilrettelæggelse. I denne artikel sættes der fokus på, hvordan lærere forstår og forholder sig til disse opgaver.

Forskningsfeltet

Testforskning er et særdeles bredt forskningsfelt med mange forskellige teoretiske udgangspunkter, erkendelsesinteresser og undersøgelsesmetoder (Webb 2005). I sin kortlægning af feltet skelner Holm (2009; 2014) mellem tre forskellige forskningsmæssige tilgange, der adskiller sig fra hinanden ud fra det perspektiv, der anlægges på test som fænomen. Der ses for det første et perspektiv, hvor testen betragtes som et magt- eller styringsinstrument i et politisk og samfundsmæssigt perspektiv. På baggrund heraf ses testen som et element i uddannelsespolitiske beslutningsprocesser og som en implementering af bestemte globale og nationale strategier (Spolsky 1995; Shohamy 2001). Det teoretiske udgangspunkt for dette forskningsfelt er typisk sociologisk teori – bl.a. Bourdieu og/eller Foucault (Shohamy 2001; McNamara & Roever 2006), og inden for denne forskningstradition er der fokus på de logikker og værdier, der er indlejret i politikker og på de mere generelle (tilsigtede såvel som utilsigtede) samfundsmæssige og uddannelsesmæssige konsekvenser og effekter af test (McNamara 2005; Kvols m.fl. 2012; Nichols & Berliner 2007). For det andet kan der identificeres en forskningstradition, hvor testen primært ses som et måleinstrument, der er samfundsmæssigt nyttigt i forhold til at skabe sammenlignelig viden om individers, skolors og nationers

faglige niveauer. Det teoretiske udgangspunkt for dette paradigme er først og fremmest validitetsteorier og psykometrisk teori herunder "item-response-theory" (McNamara & Roever 2006). Den forskningsmæssige interesse retter sig især mod at udvikle og kritisk diskutere test som måleinstrument (Se fx Bachman & Palmer 1996) og mod udvikling og kritisk granskning af metaanalyser af kvantitative testresultater (Se fx Egelund & Nielsen 2012).

Disse to forskellige teoretiske perspektiver har det tilfælles, at de begge grundlæggende anlægger et instrumentelt perspektiv på test enten som et styrings- eller som et måleinstrument. Dette instrumentelle blik medfører ikke sjældent en uheldig tendens til, at hverken samspillet mellem test og aktører på mikroniveau eller testens konkrete faglighedsforståelse gøres til genstand for analyse (Se fx Shohamy 2001; Egelund & Nielsen 2012). Der synes med andre ord ofte at mangle et forskningsmæssigt perspektiv, der formår at gå tæt på test som en dynamisk social praksis med komplekse og uforudsigelige effekter på individ- og fællesskabsniveau. Der eksisterer flere forskellige forståelser af, hvad det vil sige at analysere test som social praksis (se fx Kousholt 2015; Kousholt & Andreasen 2015). I det følgende udfoldes et Latour-inspireret teoretisk perspektiv på test som social praksis, og gennem en empirisk analyse af lærerperspektiver på de nationale test i dansk/læsning belyses samspillet mellem test og aktører på mikroniveau (Se Holm 2009; Holm 2014; Holm 2015).

Med inspiration fra Bachman & Palmer (1996) kan man på et overordnet plan sige, at det at beskæftige sig med test som social praksis indebærer en analytisk skelnen mellem "testproducers", "testusers" og "testtakers". Kombineres denne skelnen med et Latour-inspireret netværksperspektiv, åbner det for en lang række spørgsmål, der både har potentiale til at løfte den faglige debat om nationale test ud af en generaliseret og dikotomisk "for eller imod diskurs" og til at rette den forskningsmæssige opmærksomhed ind på, hvad der egentligt sker i et klasserum, når en ny aktør – i dette tilfælde de nationale test i dansk/læsning – dukker op. Argumentet er med andre ord,

at der for at forstå de nationale test som et aspekt af folkeskolen er behov for at "pakke gaven op" og undersøge nærmere, hvor den kommer fra, hvad det er for formål, den er tiltænkt, hvad det er for værdier og normer, den bærer med sig, og hvordan den forstås, tages imod og anvendes (Holm 2013). Denne tilgang gør det muligt nærmere at undersøge processer og dynamikker i de netværk, der henholdsvis producerer, distribuerer og anvender testen. I denne artikel rettes den forskningsmæssige opmærksomhed dog udelukkende mod tre lærernetværk, der gennemfører og anvender de nationale test i deres klasser for derigennem at belyse den betydningsdannelse, der finder sted i mødet mellem test og lærere.

Test i et aktør-netværks perspektiv

Ifølge Fenwick og Edwards (2010) er Latours aktør-netværks teori (ANT) en særlig velegnet tilgang til at undersøge evalueringspraksisser i uddannelsesmæssige sammenhænge, fordi et ANT-perspektiv gør det muligt at rette den forskningsmæssige opmærksomhed mod, hvordan menneskelige og ikke-menneskelige aktører i et netværk konstruerer "calculative spaces" (Fenwick & Edwards 2010, 117) og gennemfører "ordering projects" (Hamilton 2001). Det er en central grundantagelse hos Latour, at agency findes i en kombination af menneskelige og ikke-menneskelige genstande (Latour 1999; 2005). Latours argument for denne grundantagelse er, at objekter kan spille en central rolle som aktører i et netværk gennem den betydning, som mennesker delegerer til dem, og at objekter derudover kan mediere interaktion og skabe betydning, der er forbundet med andre steder og andre tider. Denne generelle forståelse af objekter forekommer dækkende for test, idet de netop er objekter, der kan bevæge sig gennem tid og rum og skabe betydning lokalt og globalt såvel som synkront og asynkront. En Latour-inspireret tilgang til test som social praksis kan således belyse samspillet mellem forskellige netværk eller – som her – have samspillet i ét bestemt netværk i forgrunden, og analysen kan være her-og-nu orienteret, eller den kan have en mere ekspliciteret historisk dimension, som det er tilfældet i denne artikel, hvor de nationale test i dansk/læsning ses i relation til en allerede eksisterende og velkonsolideret testpraksis.

Den forskningsmæssige opmærksomhed er i det følgende rettet mod samspillet mellem lærere og den nye test i dansk/læsning, og de to centrale spørgsmål, der søges besvaret, er hvordan lærere fortolker og indlejrer de nationale test i deres evaluerende praksis, og hvordan lærere anvender de nationale test og testens resultater. En besvarelse af disse spørgsmål kan belyse hvilken rolle og hvilket ansvar, lærerne delegerer til de nationale test, hvordan og i hvilket omfang de nationale test bliver rammesættende for læreres konstruktion og forståelse af elevers dygtighed i dansk/læsning, og hvordan de nationale test indlejres i det aktørnetværk, som de er en del af.

Metode og data

For at opnå indsigt i hvilken rolle og hvilket ansvar lærerne delegerer de nationale test, og hvordan de indlejres i netværket, er der anlagt et etnografisk orienteret, longitusionelt og multi-sided forskningsdesign med semi-strukturerede interviews som den centrale kvalitative metode. Essensen i et multi-site design er at følge personer, forbindelser og relationer "across space", således at det ikke er geografien, men forskningsspørgsmålet der definerer feltet, og når der er valgt et longitusionelt forskningsdesign, er det for at opnå indsigt i de nationale tests indlejring i

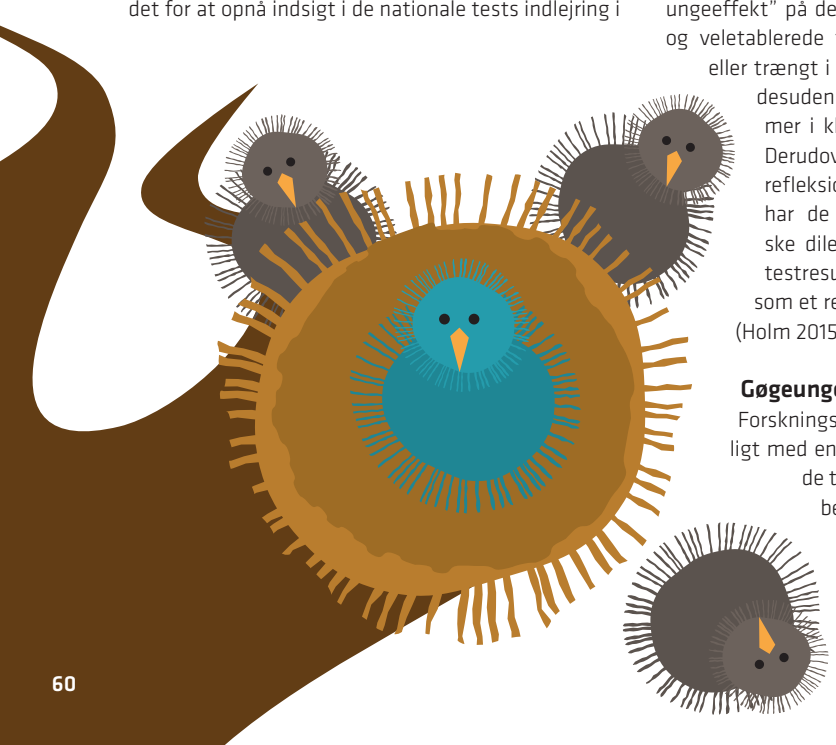
aktør-netværket i et andet og mere end et her-og-nu perspektiv. I denne artikel fremlægges resultater fra et forskningsprojekt, der fandt sted over en seksårig periode fra 2009-2014 på tre udvalgte skoler, hvor mellem 50-75 % af eleverne er klassificeret som "tosprogede". Forskningsprojektet i de nationale test er et særligt delelement i forskningsprojektet "Tegn på Sprog", der i et længdeperspektiv fra 2008-2014 har til formål at skabe forskningsmæssig indsigt i tosprogede børns møde med skriftsprog. Datagrundlaget for denne artikel er tilvejebragt gennem forskellige kvalitative metoder - først og fremmest semi-strukturerede interviews af de aktører, der gennemfører testene. Herudover er der foretaget feltobservationer af forberedelse og gennemførelse af en række forskellige test på skolerne og af skole-hjem samtaler, og der er derudover indsamlet dokumenter i form af testene i sig selv og andet materiale i tilknytning hertil - fx vejledninger m.m.

Læreropfattelser og praksis i netværket

Set i et overordnet perspektiv skal der her fremdrages fire væsentlige resultater fra analysen af samspillet omkring de nationale test i dansk/læsning (Holm 2015). De nationale test synes at have haft en vis "gøgeungeeffekt" på de tre skoler, idet tidligere anvendte og veletablerede testredskaber er blevet afskaffet eller trængt i baggrunden. De nationale test har desuden skabt forskellige nye praksisformer i klassen og i skole-hjem relationen. Derudover har de nationale test udløst refleksioner over testvaliditet, og endelig har de nationale test skabt pædagogiske dilemmaer i forhold til formidling af testresultater og i forhold til at være tænkt som et redskab til pædagogisk planlægning (Holm 2015).

Gøgeungeeffekt

Forskningsprojektets design gjorde det muligt med en kortlægning af testlandskabet på de tre skoler (Holm 2015). Testlandskabet var inden de nationale tests opdukken i netværket domineret af kompetencebaserede såkaldte OS/SL-prøver. At disse test

er kompetencebaserede indebærer, at den enkelte elevs færdigheder relateres til standardiserede, aldersrelaterede kompetencemål. De nationale test er karakteriseret ved at være curriculumbaseret, hvilket vil sige, at den enkelte elevs færdighed relateres til curriculummål. En anden forskel er, at de nationale test er elektroniske og adaptive, mens OS/SL testene har et pen-og-papir format. Der er dog også centrale lighedspunkter mellem testredskaberne, idet receptivt kendskab til enkeltord (afkodning) samt tekstforståelse på sætningsniveau er centrale elementer i både de nationale test og OS- og SL-testene. Testene er endvidere i væsentlig grad karakteriseret ved et multiple-choice format, hvor items kun kan scores som enten rigtige eller forkerte, og de relaterer sig til bestemte klasse- eller alderstrin og rummer derigennem en norm for en bestemt progression i børns tilegnelse af dansk/læsning gennem et skoleforløb. Det fremgår af undersøgelsen på de tre skoler i perioden 2009-2015, at OS/SL prøverne helt er gledet ud på den ene skole, og at de spiller en langt mindre rolle end tidligere på de to andre skoler.

Mødet mellem en kompetencebaseret og en curriculumbaseret test forholder lærerne sig ret så pragmatisk til. Det fremgår af interviewene, at mange lærere ikke finder det relevant at teste eleverne med andet end de nationale test. Det begrundes først og fremmest med, at de nationale test er obligatoriske og skal formidles til elever og forældre, mens OS/SL-prøverne er frivillige. I en travl hverdag opfattes det som unødvendigt at teste eleverne med forskellige redskaber. Hertil kommer, at flere lærere har erfaret, at de forskellige testredskaber konstruerer forskellige dygtighedsniveauer for den samme elev. Denne situation oplever lærerne som ubekvem og som noget, der kan elimineres ved at ophøre med at anvende OS/SL-prøverne.

Praksisudvikling

Hvad angår praksis i klasserne, fremgår det af feltobservationerne, at de nationale test lige fra starten bliver en væsentlig aktør (Holm 2014). På de tre skoler arbejdes der både med demo-test og med frivillige test for at introducere og forberede eleverne på testene. I en af klasserne arbejdes der endvidere mål-

rettet med at udvikle elevernes strategier til løsning af de forskellige typer af opgaver i de nationale test, mens de nationale test i de to andre klasser primært øves gennem en anvendelse af demo-test og frivillige test. Et iøjnefaldende element i praksisudviklingen er, at der i alle tre klasser ses et intensivt og målrettede arbejde med henblik på den særlige opgavekategori i de nationale test, der tester elevernes forståelse af talemåder og ordsprog. Netop denne opgavekategori tildeles i alle tre klasserum en særlig status ved at ordsprog og talemåder – med eller uden forklaringer – gøres til en del af klasserummets vægudsmykning gennem kortere eller længere tid. De nationale test bringer også en ny praksis i forhold til andet end undervisningspraksis, idet det er obligatorisk at formidle resultatet af de nationale test til elever og til forældre. Formidling af den enkelte elevs testresultat til forældrene sker gennem fremsendelse af en elektronisk genereret standardskrivelse, og derudover bliver resultatet af de nationale test i de fleste tilfælde fremlagt og diskuteret i de obligatoriske skole-hjem samtaler (Holm 2015). De nationale test spiller således ikke kun en rolle for praksis i klassen, men installeres også som en obligatorisk del af samarbejdet mellem skole og hjem. Samlet set tegner der sig således et billede, hvor arbejdet med at træne de nationale test i klassen får karakter af en introduktion til en ny genre i danskfaget, mens formidlingen af testresultater til forældrene indebærer, at der i de fleste tilfælde installeres et nyt tema i skole-hjem samtalerne. Ganske som gøgeungen i reden er de nationale test med tiden kommet til at fylde en hel del i klassernes testlandskab og i deres testpraksis.

Validitetsrefleksioner

I relation til de validitetsrefleksioner, som de nationale test er katalysator for i netværket, er der to gennemgående temaer (Holm 2015). Det ene drejer sig om de nationale tests mere generelle udsagnskraft, og det andet handler om, hvorvidt de nationale test konstruerer valide data for de enkelte elever.

Det er et gennemgående træk ved interviewene, at lærerne giver udtryk for den opfattelse, at de nationale test ikke giver ny viden om den enkelte elev. "Man ved jo, hvad eleverne kan" er et gennemgående ud-

sagn. Samtidig tillægges de nationale test og andre testredskaber en vis validitet i form af et "øjebliksbillede" af eleven. Hvad der dukker frem i interviewene er en interessant skelnen mellem to typer af "ordering projects". På den ene side er der "ordering projects" i form af test og en formel konstruktion af dygtighed, og på den anden side er der et "ordering project" med en uformel konstruktion af "dygtighed", der er baseret på et generelt kendskab til eleverne.

Når der er flere testredskaber i spil på samme tid, opstår der som nævnt situationer, hvor de anvendte testredskaber ikke giver et identisk billede af elevens dygtighed. Lærerne i undersøgelsen har i flere tilfælde observeret, at nogle elevers score ligger i eller over det såkaldte normalområde i OS 64 og Mini SL, mens de samme elevers score ligger "under middel" i de nationale test. Det giver anledning til overvejelser over de nationale tests validitet, men interessant nok ikke over validiteten af OS/SL-prøverne. Hvad der udløser lærernes overvejelser over testens validitet, er items under kategorien "sprogforståelse", der dels tester ordsprog og talemåder og dels receptivt kendskab til enkeltord – fx ordet bødker. Lærerne argumenterer for testens manglende validitet ved at henvise til en modsætning mellem på den ene side testens "monokulturelle" karakter og på den anden side elevernes "ikke-monokulturelle" baggrund (Holm 2015; Holm 2014). Det er således testens validitet i relation til en specifik elevgruppe, der sættes spørgsmålstegn ved, og det er først og fremmest bestemte items, der fremkalder validitetsrefleksionerne.

Pædagogiske dilemmaer

Formidlingskravet skaber i flere tilfælde betydelige dilemmaer for lærerne. Der ses flere eksempler på, at lærerne ikke tillægger de nationale test validitet, fordi resultatet ikke er i overensstemmelse med lærernes vurdering af elevernes dygtighedsniveau. Dette dilemma skaber situationer, hvor lærere undlader eller overvejer at undlade at udsende resultatet af de nationale test til forældrene og ikke formidler resultatet til eleverne, fordi det vurderes, at formidlingen af et dårligt resultat ikke ville støtte op om elevernes læreprocesser eller om relationen mellem forældre og skole (Holm 2015).

De nationale test beskriver dels den enkelte elevs samlede dygtighedsniveau i dansk/læsning i fem kategorier; 1) Klart under middel, 2) Under middel, 3) Middel, 4) Over middel, 5) Klart over middel og dels den enkelte elevs dygtighedsniveau inden for tre såkaldte profilmråder "sprogforståelse", "afkodning" og "tekstforståelse" med de samme fem kategorier. Kategoriseringen af eleven udbygges nærmere i en tekst, der er tænkt som et pædagogisk redskab, som lærerne kan anvende som udgangspunkt for deres arbejde med at støtte den enkelte elevs læring i forhold til de læringsmål, der testes i (Pøhler & Sørensen 2010). Af interviewene fremgår det dog klart, at den enkelte elevs testresultat opfattes som et meget komplekst måleresultat og derfor ikke betragtes som et anvendeligt udgangspunkt for pædagogiske refleksioner i forhold til den enkelte elev.

Konklusion

Denne undersøgelse viser, at der i lærernes netværk eksisterer forskellige konstruktioner af dygtighed side om side, og at de nationale test har ændret skolernes testlandskab og praksis omkring test. Det fremgår endvidere af interviewene med lærerne, at der grundlæggende skelnes mellem formelle og uformelle konstruktioner af dygtighed, og at den formelle konstruktion tillægges en momentan udsagnskraft, mens den uformelle konstruktion af dygtighed tillægges en mere generel udsagnskraft. Herudover er det et gennemgående træk, at der på de tre skoler artikuleres kritik af kategorien sprogforståelse i relation til flersprogede elever, og at resultaterne af de nationale test ikke ses som et anvendeligt udgangspunkt til "at sikre faglige fremskridt for den enkelte elev ved at målrette undervisningen til den enkelte elevs særlige evner" (Undervisningsministeriet 2006, 13). Årsagen hertil synes dels at være kompleksiteten og den tidsmæssige faktor i at gennemføre en pædagogisk fortolkning af den enkelte elevs testresultat, og dels at det er den uformelle konstruktion af dygtighed og ikke den formelle konstruktion af dygtighed, der fremstår som rammesættende for udviklingen af den faglige-pædagogiske praksis (Holm 2015). En lignende konklusion ses i en norsk undersøgelse, hvor de norske nationale test heller ikke opnår at blive delegeret en rolle som et relevant pædagogisk redskab (Monsen 2014).

Samtidig er det tydeligt, at de nationale test i langt de fleste tilfælde delegeres en betydelig rolle i forhold til forældre, hvor de i væsentlig grad bliver centrale for konstruktionen af dygtighed i denne relation. De nationale test spiller desuden en betydelig rolle i forhold til den konkrete praksis i klassen, hvor de delegeres en rolle som en særlig genre, der trænes og indøves gennem undervisningsforløb med afsæt i demo-test og frivillige test for at forberede eleverne bedst muligt til de nationale test.

At analysere test som social praksis i et netværksperspektiv rejser spørgsmål og åbner for perspektiver, der typisk ikke er i fokus i forskning med et overvejende instrumentelt perspektiv på test. Ud over at interessere sig for læreropfattelser og praksis kan man spørge, hvad det er for en videnskabelig forståelse af måling af elevers dygtighedsniveau testen i dansk/læsning trækker på, hvordan denne forståelse relaterer sig til nationale og supranationale diskursive kampe om at definere og fastlægge, hvordan læse-test skal se ud, og man kan rette blikket i en anden retning og spørge til, hvordan elever og forældre fortolker og forstår skolens testpraksis, og hvordan den påvirker børneliv og relationen mellem forældre og børn. At beskæftige sig med test som social praksis gør det muligt at forholde sig nysgerrigt og afsøgende til de mange processer og dynamikker, som den øgede testning er katalysator for.

Litteratur:

- Bachman, L. F.; Palmer, A. S.: *Language Testing in Practice: Designing and Developing Useful Language Tests*. Oxford: Oxford University Press 1996.
- Egelund, N. & Nielsen, C. M. P.: *PISA Ethnic 2009: Immigrant and native Danish students results in PISA 2009*, i Egelund, N. (Ed.): *Northern Lights on PISA 2009: Focus on reading*. København: Nordic Council of Ministers 2012, 91-105.
- Fenwick, T. & Edwards, R.: *Actor-network Theory in Education*. New York: Routledge 2010.
- Hamilton, M.: *Privileged Literacies: Policy, Institutional Process and the Life of the IALS*. *Language and Education*, 15 (2-3), 2001, 178-196.
- Holm, L.: *De nationale test og læreres konstruktion af dygtighed i læsning*. *Pædagogisk-psykologisk Tidsskrift* 52:3, 2015, 86-99.
- Holm, L.: *De nationale test som redskab i folkeskolen*, i Krejsler, J. & Moos, L. (red.): *Klasseledelsens dilemmaer. Fortsatte magtkampe i praksis, pædagogik og politik*. Frederikshavn: Dafolo 2014, 340-358.
- Holm, L.: *Who evaluates the evaluation? An analysis of computer-adaptive testing using literacy as an example*. *Nordisk Pædagogik* 29(1), 2009, 137-148.
- Kousholt, K.: *Børn som deltagere i social testpraksis*. *Pædagogisk Psykologisk Tidsskrift* 52:3, 2015, 63-85.
- Kousholt, K. & Andreassen, K. E.: *De nationale test som ny praksis i den danske folkeskole. Betydninger i klassens sociale fællesskab*, i Andreassen, K. E. m.fl. (red.): *Test og prøvelser. Oprindelse, udvikling, aktualitet*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag, 2015, 29-49.
- Latour, B.: *Pandora's hope: Essays on the reality of science studies*, Harvard University Press, Cambridge Mass 1999.
- Latour, B.: *Reassembling the social: An introduction to Actor-network theory*, Oxford: Oxford University Press 2005.
- McNamara, T.: *21st Century Shibboleth: Language Test, Identity and Intergroup Conflict*. *Language Policy* 4(4), 2005, 351-370.
- McNamara, T. & Roever, C.: *Language Testing: The Social Dimension*. London: Blackwell Publishers 2006.
- Monsen, M.: *Store forventninger? Læreropfatninger om eksterne leseprøver*. Det uddannelsesvidenskabelige fakultet. Universitetet i Oslo 2014.
- Nichols, S. L. & Berliner, D. C.: *Collateral Damage: How High-Stakes Testing Corrupts America's Schools*. Cambridge, MA: Harvard Education Press 2007.
- Pøhler, L. & Sørensen, S. A.: *Nationale test og anden evaluering af elevernes læsning*. Frederikshavn: Dafolo 2010.
- Kvols, A. M. m.fl.: *Har de nationale test styrket skolenes evalueringskultur og elevernes faglige niveau? Unge Pædagoger* 3, 2012, 30-37.
- Spolsky, B.: *Measured Words: The Development of Objective Language Testing*. Oxford: Oxford University Press 1995.
- Shohamy, E.: *The Power of Tests: A Critical Perspective on the Uses of Language Tests*. London: Longman 2001.
- Undervisningsministeriet: *Bilag 2. Kravspecifikation og testafvikling*. København 2006.
- Webb, P. T.: *The anatomy of accountability*. *Journal of Education Policy*, 20(2), 2005, 189-208.